טבע וארץ

חוברת א–ב

כרך א

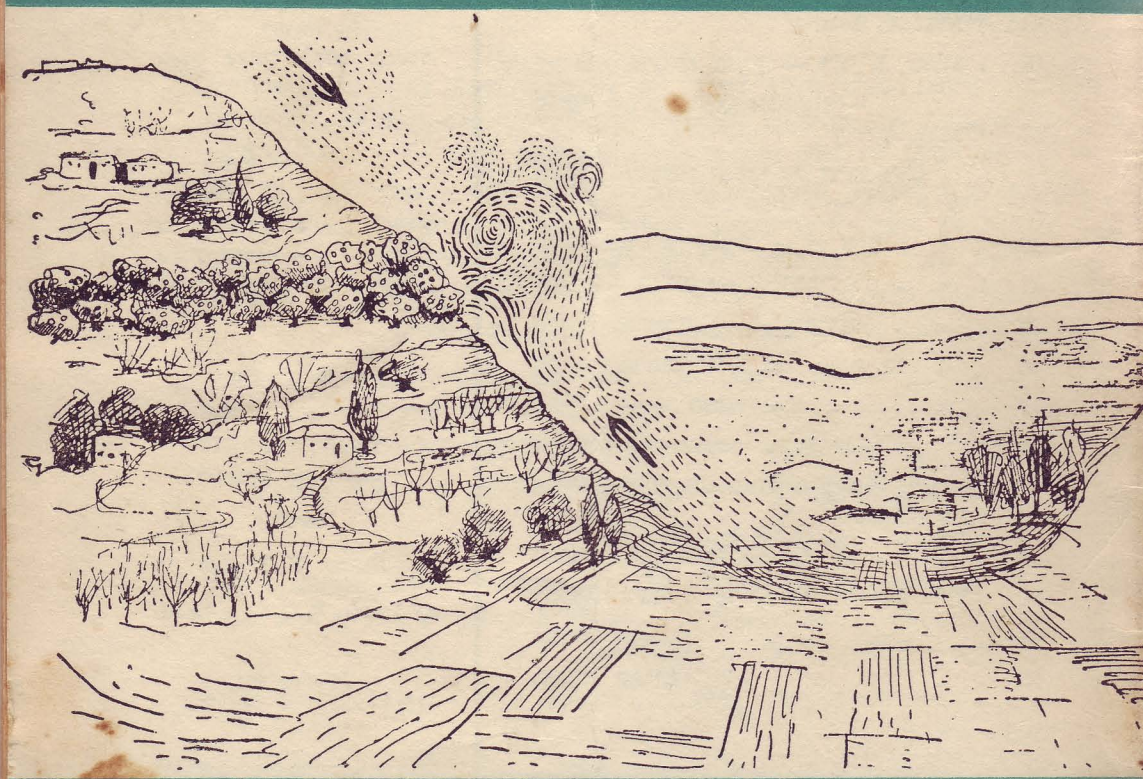

ירחון לחקלאות, לטבע ולידיעת הארץ

ספרית השדה

טבע וארץ

העורך:
נ. תדז'ון

חברי המערכת:
ש. אביצור, א. הלד

יוצא לאור ע"י הוצאת „ספרית השדה" (הסתדרות הפועלים החקלאיים בישראל)
בשיתוף עם המרכז לתרבות ולחינוך ותנועת החוגים לידיעת הארץ, של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל,
והאגף לחינוך חקלאי במשרד החקלאות.

הכתובת:
תל־אביב, ת. ד. 4
טלפון 63868
מס' הח' בבנק הדואר 4590

TEVA WEARETZ
(Nature and Country)

Monthly

Editor: N. Tradjon

Tel Aviv, P. O. B. 4, Israel.

January 1959
No. 1—2 Vol. 1

מאמרים ומכתבים למדור ידיעת הארץ, יש להפנות לש. אביצור, המרכז לתרבות ולחינוך, הועה"פ של ההסתדרות, רח' ארלוזורוב 93, תל־אביב.

מחיר חוב' בודדת 750 פר'.
דמי חתימה לשנה 6.000 ל"י.

תוכן העניינים

מאת המערכת 1
אוריה פלדמן ז"ל — ד"ר א. ברש . . . 2
אל ההרים! — ד"ר א. הובר 4
פגישה במגדל אפק — ש. אביצור . . . 10
תהליכים פיסיולוגיים בזרע — פרופ' ש. הורביץ 13
עקרבים ארסיים בארץ — ד"ר א. שולוב . 18
פגיעת הקרה ברקמה הצמחית — ד"ר א. שמואלי 23
השפעת ההורמון הנקבי על הרכב הדם של העופות — ד"ר ק. פרק 30
שישה טורפים קטנים — ע. אלון . . . 32
החקלאות בגאנה — ח. גבתי 34
הקידה השעירה — ז. צוק־רמון . . . 39
מערת הנטיפים בנחל נמר — י. סלע . . 40
מעיליא — א. שופאני 42
המוזיאון הפריהיסטורי בשער־הגולן — י. רות 44
אירועים אקלימיים מיוחדים בעשר שנות המדינה 48
החברה להגנת הטבע — ע. אלון 49
להערכת השנה החקלאית תשי"ח — ח. גלעד . 51
תכניות ופעולות 53
בשערי ספרים 55

התמונה שבשער:
איזור הקונגלומרסיה של זרמי האוויר במדרון (ר' „אל ההרים", עמ' 6). התמונה צוירה בידי אסתר הובר

יגאל סלע

מערת הנטיפים בנחל נמר

הגשמים, הקובעים פרטים רבים וחשובים בנוף, נחשבים גם כגורם ראשי ביצירת מערות. מי הגשמים המחלחלים וחודרים דרך סדקים שבתוך השכבות הסלעיות ממיסים חמרים מסיסים, ויוצרים מחילות ומערות תת־קרקעיות.

לפיכך מצויות בארץ רוב המערות בצפון הגשום למדי, וככל שנדרים ילך ויקטן מספרן, בהתאם לכמות המישקעים.

עד כה ידועות בארץ מערות בודדות בלבד שהגיעו לדרגת התפתחות גבוהה. לעומת זאת, יתכן מאוד, כי באזורים ההרריים תתגלינה בעתיד מערות נוספות. כדוגמה לכך יצויינו ה„בלועים" (דולינות) בסביבות מעונה (תרשיחא), צומת מירון ומקומות אחרים, המחכים עדיין למחקר ובדיקה.

אחת המערות, המפורסמת ביפי נטיפיה המפותחים, נמצאת בנחל נמר (ואדי דלם) ממזרח לחניתה (נ. צ. 16822760 בקירוב). מערה זו, הקטנה למדי, נחשפה בהיווצר נחל נמר, ויש להניח כי בעבר, לפני החשפה, היתה גדולה הרבה יותר וצורתה שונה לגמרי.

בפתח המערה ובפנימה ניכרות היטב מפולות, מהן חדשות ומהן עתיקות. גושי אבן עצומים אשר בנפלם ללא סדר הקטינו את פנימה של המערה, חסמו מעברים ויצרו חדשים. מפולות אלו אירעו עם התעמקות האפיק והתערערות מבנה הסלע. רעידות אדמה גם הן סייעו לכך.

למעשה, אפשר כיום להבחין בצורתה המקורית של המערה, צורת מחילת מים, רק בשני מקומות שעדיין לא נהרסו או לא נפגעו ע"י המפולת. קירותיהן של מחילות אלו שלמים וחלקים למדי, ובאחד מהם אף ניכר ערוץ קטן, זכר לזרימת כמות מים ניכרת.

מערה זו עודנה „פעילה", ולחלוחית רבה מצויה בה כל ימות השנה. אם כי כל סביבתה מצוקים ושברים גיאולוגיים, ניתן להעריך מנין מתנקזים אליה המים. מבנה השכבות ערוך

בשיפוע ממזרח למערב, ואגן־הניקוז של פני השטח מעל המערה תופס יותר מקמ"ר. ניכרת התאמה מלאה בין אגן־הניקוז העליון ובין זה שבתחתית פני השטח. כמות הגשם היורדת על שטח זה ומחלחלת דרך השכבות הסלעיות שכמעט כולן מורכבות מסלעי הטורון והקאֶנומן, יכולה איפוא לספק למערה את מימיה.

כיצד נראית המערה? שני פתחים לה, ומעברים אחדים בה. הפתח העיקרי, בו ניצב כיום שער ברזל, נוצר ע"י מפולת, וממנו מוליכה הדרך ימינה במורד של 6 מטר אל „חדר" הפתוח מלמעלה. קרקעית ה„חדר" עמוקה כשיעור שני מטר יותר. היורד לכאן יבחין בשני סכרים קטנים, מעשה ידי אדם. פרט זה משווה למערה תוספת עניין.

מסתבר, כי בתקופה הכלקוליתית שכנו כאן בני אדם, והשאירו לנו שרידים בצורת שברי כדים גדולים, מַחבצה מחרס וכן כלי צור. חלק מהכלים נמצא באספים של קב' חניתה וסער. קשה לדעת, מה הניע את האנשים להתגורר כאן, בתנאי איוורור ותאורה גרועים מאוד.

עוד נמצאו כאן גולגלות צבועים, דרבנים, אף מין אייל קדום וחיות אחרות, שאולי היו למאכל ליושבי המערה.

מעבר לפתח ה„חדר" וימינה מזה, יש להידחק ולזחול עד ל„חדר" הגדול. הגישה קשה אך כדאית. פה נמצאים הנטיפים הגדולים והיפים ביותר. במרכז ה„חדר" ניצבים זקיפים המתחברים אל התקרה. בכוכים הצדדיים אפשר לראות עשרות (פעם היו גם מאות) נטיפים קטנים דמויי מסמרים, התלויים ויורדים מן התקרה. הקירות מכוסים „שמיכות ומטליות", כיד הדמיון.

במקום אחר מוטל זקיף גדול ועבה, שצורתו „אנושית" להפליא. בשל צורתו הנהו מקור לסיפורים ואגדות שונים; אך, כנראה, נפל באחת מרעידות־האדמה לפני זמן לא רב.

מתוך החדר עולה מחילה כמעט זקופה, וקצה יוצא אל פני השטח מעל לפתח העיקרי. מסוכן למדי לטפס בה, מפני הלחלוחית, ויש לנהוג זהירות.

המערה נתגלתה ב־1952, אגב סקר המערות בנחל, ומאז נתפרסמה מאוד ומשכה אלפי מבקרים. צר לציין כי אלה השאירו שם פחיות, בקבוקים, קירות מפוייחים וגרוע מזה. מרבית הנטיפים הקטנים נעקרו ואינם.

אנשי החוג האזורי לידיעת הארץ בגליל המערבי, ניסו לפעול נגד ההופעות הנ"ל. בדצמבר 1955 נאספו אל הנחל עשרות תלמידי בתי־הספר באיזור, סימנו והתקינו שני שבילים אל המערה. האחד בערוץ והשני — במקביל לו, למעלה. בעמל רב הובא אל המערה שער ברזל שהוצב בפתח. והיתה תכנית למוזיאון, בעזרת המועצה האזורית, מדריך שיפקח על התנהגות המבקרים במערה, ויתלווה אליהם בטיולים בסביבה. אלא שמיד לאחר מכן החלה הקק"ל בסלילת הדרך אל רמת אדמית. במשך כל זמן העבודה, כשנה ומעלה, היתה הדרך אל המערה בחזקת סכנה בגלל פיצוצים ושפכי־אבן שנדרדרו מלמעלה, וכל תנועה מאורגנת נמנעה באותו זמן. אלא שדווקא בתקופה זו הגיעו אל המערה המטיילים התרסניים ביותר. נעקרו נטיפים, וגם השער (שהיה פתוח לרווחה) נפל קרבן ליצר־ההרס.
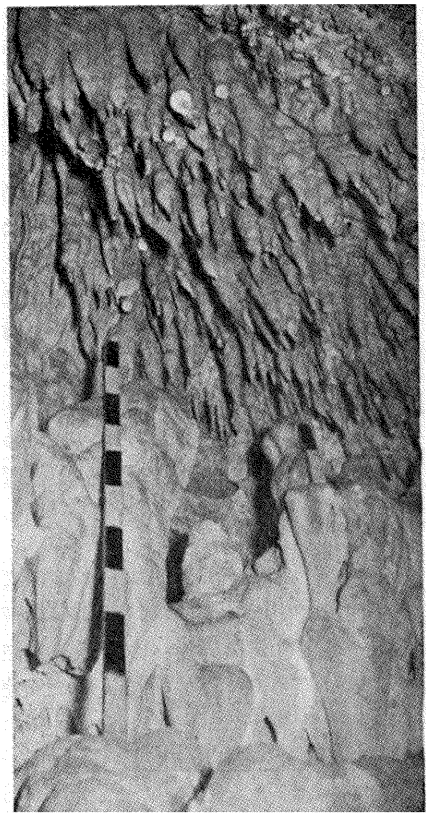
כיום, לאחר שנסתיימה העבודה העיקרית בדרך, שוב אפשר לגשת אל המערה, אך הסכנה שבגישה לא פחתה ובעיקר לקבוצות גדולות. שפכי האבנים והחצץ במדרון התלול מכבידים מאוד על ההליכה, ותמיד צפוייה הידרדרות אבנים. על כן יש להימנע מלטפס או לרדת אל המערה, אלא לגשת אליה באחד השבילים, בקוי הגובה.